

към националното в неговия динамизъм и диалектика е проблем както на художествено-творческата практика, така и на критическата интерпретация. Решаването му би ни помогнало не само пълноценно да усвоим постиженията на традицията, но и съвременно да забележим и правилно да разберем нейното новаторско преобразуване. Много поучителен пример за критическа недалновидност е случаят с „Осъдени души“. На времето героите в този роман бяха осъдени като „изключителни, парадоксални и следователно — ирреални“. Две десетилетия по-късно „парадоксалните“, „частично предказуеми“ персонажи бяха вече типични — системно застъпени в литературата ни. Появата им възвестваше разрива с типичните нормативни представи за човека, ограничаващи неговата противоречива, много сложна вътрешна природа и възможностите за реалистичното ѝ пресъздаване.

За нас, съвременните читатели, е повече от ясно — първопроходчик в процеса на художествено разкрояване през 60-те години бе романистът Д. Димов, неговите новаторски открития и днес щедро оплодяват еволюцията на българската проза. Разбира се, това са вече последниците, с които Кр. Куюнджиев не се занимава — той предпочита да остане във времето, когато е живял и творил неговият „герой“. Това обаче не означава, че той остава „заземен“, слят с това време. Тъкмо обратното — творчеството на Д. Димов авторът пресмисля, оценява, извисява от позициите на съвременния ни социален и духовен опит, търси в него поуки за днешния и утрешния ден на изкуството ни. А това е още едно основание да се отнесем с уважение към „многогодишния труд“ на критика.

Сабина Беляева

„СЛАВЯНСКИЕ ЛИТЕРАТУРЫ В ПРОЦЕССЕ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ (ОТ ДРЕВНОСТИ ДО СЕРЕДИНЫ XIX ВЕКА)“. М., изд. „Наука“, 1987

Закономерна и очаквана е появата на споменатия сборник, подготвен от Института по славянознание и балканистика при АН на СССР. От десетилетия тази утвърдена научна институция разширява и задълбочава своите изследвания по проблемите на историята на европейските социалистически култури и литератури, като съвместно с издателство „Наука“ периодически публикува сборници, посветени на историята и съвременното развитие на славянските държави. В „Славянските литератури...“ са намерили място последните проучвания на голям колектив от специалисти, чиито усилия са насочени главно към изработването на общи критерии при подхода към отделните литератури.

Основната цел на сборника е уточняването на характерните белези и процеси, в зависи-

мост от които са се формирали съвременните славянски литератури. В този смисъл е използвана релацията стари — нови литератури и е проследено историческото им развитие от средновековието до XVIII—XIX век. Наред с това създателите са се заели да прибавят своя опит и да спомогнат за написването на обща история на славянските литератури — необходимост, отдавна изтъквана от редица съветски и европейски слависти. Подобна идея не е продуктивна единствено и изключително от любопитство към миналото на славянските народи, а най-вече се налага от осъзнатата потребност, че чрез „по-пълното разбиране на миналото ние си извисяваме съвременността; по-дълбокото вникване в смисъла на отминалото ни разкрива смисъла на бъдещето; гледайки назад, ние крачим напред“ — бе казал А. И. Херцен.

„Славянските литератури в процеса на създаване и развитие“ представлява нова крачка и в друго отношение — по начина на разглеждане и тълкуване на историко-литературния материал, съобразен със задачите на изданието — да се положат основите на една обща история на славянските литератури, и по-конкретно — да се спомогне за изясняването на принципите, върху които трябва да се облене подобно всеобхватно дело. Колективът от известни учени слависти, сред които са А. А. Илюшин, Е. П. Наумов, Г. В. Шелудко, Н. И. Толстой и други, предлага и начина, по който да бъде организирано изследването на отделните литератури и на отделните брънки в литературния процес на всяка от разглежданите славянски държави. Подходът се базира на диалектичното единство и взаимовръзка между славянските народи и техните литературни традиции, без да се противопоставя специфичното на общото и без да се откъсва единицата от международния литературен процес. Тези начала представят в нова светлина замисъла и пътищата за практическа реализация на този назрял за разрешаване от съвременната славистика проблем, а именно — за създаване на цялостно и задълбочено изследване на историята на славянските литератури.

Единството на подхода е първата и най-важна характеристика на разглеждания сборник. Авторският колектив не пренебрегва вече известното, не се изкушава от съблазнителта на оригиналното, а търси корените на явленията и техния всеобщ или взаимовръзан характер. Като цяло изданието потвърждава формулираната от А. А. Илюшин мисъл в първите страници на неговата студия „Създаване на новата руска литература и проблемите на историята на силабическия стих“: „Наглед ясно то най-често е в същността си твърде сложно, противоречиво и често нещото прибързано определяне на литературните феномени като прогресивни не ни убеждава, че най-сложно е не изведждането на фактите, а тяхното правилно характеризиране и систематизиране.“

Като втора и твърде съществена характеристика, която обединява усилията на авторите, ще посоча изведената идея за генезиса и развитието на славянските литератури — фактор за изграждането и укрепването на националното самосъзнание на тези народи. Така още веднъж се подкрепя тезата за единствеността и уникалността на развойния процес на славянството в сравнение с останалите европейски народи. И заедно с това се извежда необходимостта от „тяхното приобщаване към общоевропейското художествено развитие“ според твърдението на Б. Ф. Стахеев.

Но по-горе споменатите съображения не оставят впечатлението, че сборникът има само насочващо-генерализиращи цели и задачи. Той въздейства като пълноценен и завършен труд, чито опорни точки са първата и последната статия, разглеждащи по-общи проблеми на славянските литератури. Рамката на сборника набелязват разработките на А. В. Липатов „Проблеми на общата история на славянските литератури от средновековието до средата на XIX век“ (европейски контекст, типологическа диференциация и национална специфика, формиране на основите на съвременното развитие) и на Б. Ф. Стахеев „Актуализация на ценностите на националното минало в славянските литератури от XIX и XX век (към постановката на въпроса)“.

При първата студия особено внимание заслужават страниците, посветени на сложния проблем за делението на славянството върху неговата изконна територия, и оттам — за отграничаването на отделните славянски литератури. Авторът излага издържана в научно отношение постановка за наличието на три контактно-типологически области, в което според него се съдържа характеристиката на понятието регион. Това деление е валидно за първия етап от историческото развитие на старославянските литератури (IX—XII век).

За характеристиката на втория период от тяхното развитие (от XII век) чисто териториалното деление престава да бъде актуално поради „динамиката на промените от вътрешно и международно значение“. Това обуславя преминаването на някои литератури в друг регион. Липатов доказва своите твърдения с примери и тълкувания на обществено-историческите и културните фактори от международен ръст (Ренесанса, Реформацията, Контрареформацията) и на събития с местно значение (монголо-татарските нашествия, формирането на белоруската и украинската народности в състава на Полша, османското робство за южните славяни и др.).

Наред с това не е забравена и една друга вътрешна тенденция, определяща характера на старите славянски литератури — преобладаването на т. нар. „романска“ или „германска“ линия, явяваща се като белег на „белетристичните“ или „небелетристичните“ литератури. Липатов отделя специално внимание на формирането на трите национални литератури на източните славяни през втория период от общата история.

От XVIII век до 60-те и 70-те години на XIX век се простира третият период от развитието на славянските литератури, чиято повратна точка е националното възраждане. Тук авторът разграничава: 1. „Литератури на народите, имащи собствена държава, а отгук и литература, която може да се нарече „класическа“ по сравнение с големите европейски литератури от тази епоха — например руската, полската, дубровнишко-далматинската“; и 2. „Литератури на народите, загубили своята национална независимост“. Но и при двата подвига не е забравен европейският литературен контекст, на основата на чийто социално-икономически закономерности, политически живот, философски и художествено-културни влияния е проследено специфичното и общото за славянските литератури, влизайки в рамките на общеевропейския литературен процес.

Наглед по-конкретен е проблемът, който занимава Б. Ф. Стахеев във финалната статия на сборника. Това е актуализацията на националните литературни ценности и развойта на литературните процеси. Авторът са е поставил задача да набележи някои особености на този доста рядко засяган въпрос. Проблемът за „литературната памет“ у славянските народи не е само носталгично обръщане към миналото, а принципен въпрос, закономерност на литературното развитие според думите на Стахеев.

Авторът изяснява съдържанието на понятието актуализация на националното литературно наследство и начините, по които тя се извършва. Специално място е отделено на ролята на фолклора в литературния процес у славяните. Изтъкнато е, че в определени моменти литераторите са се сблъскали с необходимостта „не просто да усвоят фолклора, а да актуализират неговите най-стари образци“. Не по-малко важна за литературното развитие според автора е новата интерпретация на художественото наследство. И така, заключава Стахеев, „старото наследство е вечно живата, непрекъснатото преосмисляща се и способстваща за художествения прогрес част от националната литература“.

Сърцевината на сборника „Славянските литератури в процеса на създаване и развитие“ съставляват главите, посветени на отделните национални литератури. В центъра на вниманието са отново принципни въпроси, макар и погледнати от гъла на националната специфика на отделните народи. Явленията, които занимават автори като А. И. Малдис, А. А. Илюшин, Н. И. Толстой, Г. В. Шелудко и други, имат развойно значение и място в историята на националните литератури. Тези разработки извеждат характерното, открояващото една литература на фона на останалите през определен исторически период и посочват въпроси, които до този момент са били рядко засягани от учени слависти. Трасиращо значение имат статите за хърватската литература от Н. И. Толстой — „Създаване на хърватската литература и литературният ре-

гноализъм през XVI—XVIII век“; „Комичното в литературното развитие (динамика на жанровете при полската епиграма от XVI—XVIII век)“ от В. В. Молчалова. И там, където разглежданите теми не са нови по своята заявка, откриваме нови моменти и тълкувания. Например тезата за значението и обхвата на „лаоголическата литература“ като „своеобразна реликва с надрегионален и надетнически, „междуетиков“ характер в старите славянски литератури, макар нейното функциониране и развитие да се е осъществявало предимно в Северна Далмация и на Истра“, изведена от Толстой. Или постановката за „гръцко-славянската основа“ на създаваните през втората половина на XVI век и през първата половина на XVII век в Украйна и Белорусия братства, „които играят основна роля в просвещението на широките народни маси, във възпитаването им в дух на съпротива и организирана борба против католическата експанзия, която откриваме в статиите на М. Т. Яценко „Идейно-естетически предпоставки за формирането на новата украинска ли-

тература“. А. И. Малдис във „Формиране на новата белоруска литература и нейните връзки с другите славянски литератури с XVII—XIX век“ прокарва идеята за белоруско-украинско-полските влияния в областта на лириката.

Социалните условия като предпоставка за литературното развитие са изведени в статиите, посветени на чешката и българската литератури съответно от А. С. Милников и И. И. Калиганов.

Невъзможно е да бъдат засегнати всички въпроси и проблеми, намерили място в сборника, затова ми се иска в заключение да подчертая още веднъж тяхната важност и методологическо значение. Първостепенната задача и цел на „Славянските литератури...“ — да бъдат набелязани жалоните на една бъдеща обща история на славянските национални литератури — изисква съответното внимание и подкрепа и от българските слависти.

Даниела Цанева

Хроника

НАУЧНА СЕСИЯ „ЧУЖДЕСТРАННИ УЧЕНИ ЗА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА“

На 25. I. 1988 г. в Института за литература при БАН се проведе научна сесия, посветена на трудовете на чуждестранни учени върху историята на българската литература. Организирана от Секцията по сравнително литературознание, сесията имаше оперативен, делови характер с конкретна задача — да хвърли светлина върху чуждестранните изследвания за българската литература предимно от последните две десетилетия; да запознае българските литературоведа с чуждите гледни точки и постановки за различни периоди и явления от нашата литература, както и с по-цялостни историографски концепции за българския литературен процес.

Прочетените 14 доклада и проведените по време на заседанията дискусии показаха, че от гледна точка на подготвяната многотомна история на българската литература сесията действително има значението на начален, лабораторен етап в осмислянето на чуждия опит. Именно по този начин тя беше замислена и организирана — проф. д-р Боян Ничев, който я откри, подчерта нейния делови и конкретен характер и изрази намерението на редакцията

на сп. „Сравнително литературознание“ да публикува докладите в отделна книжка.

Във встъпителното си слово ст. н. с. Светлозар Игов съотнесе проблематиката на сесията с методологическите съображения и задачи, съпътстващи подготовката на многотомната история на българската литература; критическа преценка на досегашните трудове, изучаване на литературноисторическата памет в старите паметници на българската литература, на литературноисторическата мисъл в чужбина и преди всичко — трудовете на чешката славистика — и проучване на методологическия опит на чуждото литературознание.

Редица от докладите бяха посветени на чужди истории на българската литература: проф. д-р Христо Дудевски — „История на българската литература“ от Всеволод Андреев“, и. с. Людмила Григорова — „Американски истории на българската литература“ (разглежда историята на Чарлз Моуър и историята на Кларънс Манинг и Роман Смал-Стоцки), и. с. Йонка Найденова — „История на българската литература“ от Петер Юхас и Ишван Шипош“, и. с. Бисерка Рачева — „Една немска история на българската литература“ (разглежда историята на Едуард Байер и Дитмар Ендлер), и. с. Магда Панова — „История на българската литература“ от Тереза Домбек-Виргова, и. с. Светла Гуляшка — „Жорж Ато: